

Adresseinformasjon fylles inn ved ekspedering. Se mottakerliste nedenfor.

Vår ref:
23/00023-2

Saksbehandler:
Thov Midtsund Nordbø

Dato:
16. januar 2023

Barneombudets innspill til forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet

Det vises til møte mellom Barneombudet og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) den 14. desember 2022. I møte fikk Barneombudet informasjon om departementets arbeid med forebygging- og behandlingsreform på rusfeltet. Vi kom med innspill og synspunkter som oppsummeres i dette brevet.

Barneombudet er glade for at Helse- og omsorgsdepartementet har satt i gang arbeidet med en forebygging- og behandlingsreform for rusfeltet. Arbeidet med reformen tar for seg bredden av alle rusmidler, og har som formål å redusere negative konsekvenser av avhengighet på individ- og samfunnsnivå, og særlig forebygge at barn og unge utvikler et rusmiddelbruk.

Barneombudet har følgende innspill til det pågående arbeidet:

- Grunnloven § 104 annet ledd og FNs barnekonvensjon bør sette forpliktende rammer for reformarbeidet
- Det må etableres et forebyggende og oppsøkende arbeid inn mot ungdomsmiljøer ved blant annet å:
 - sikre at politiet eller en annen navngitt etat eller enhet får et definert ansvar for det forebyggende og oppsøkende arbeidet
 - stille krav om at kommunene skal ha oppsøkende tjenester rettet mot ungdom i form av utekontakter eller liknende tjenester.
- Det bør stilles krav i lov til hvilket tilbud kommuner og helseforetak skal ha tilgjengelig for unge med rusutfordringer, og tydelige kvalitetskrav som det er mulig å føre tilsyn med.
- Det må sikres at kommunene har nok ressurser til å prioritere dette arbeidet.

Barnets beste må være førende for reformarbeidet

En forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet må ta utgangspunkt i de menneskerettslige forpliktelser Norge har påtatt seg. Grunnloven og FNs barnekonvensjon pålegger staten en plikt til å oppfylle, respektere og beskytte barns rettigheter. En viktig del av dette er å sikre at konsekvenser for barn og deres rettigheter er kartlagt og vurdert før beslutninger fattes.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. For å vurdere hva som er til barnets beste er det nødvendig å kartlegge hvilke konsekvenser et tiltak kan få for barn og deres rettigheter. Reformen må ta utgangspunkt i hva som er til barns beste og det må legges stor vekt på dette ved valg av tiltak.

Videre må FNs barnekonvensjon artikkel 33, som gir barn rett til beskyttelse mot ulovlig bruk av narkotika, være førende for reformens innhold. Plikten innebærer å forebygge bruk av narkotika og gi adekvat behandling og skadereduserende tjenester til barn og unge med rusproblemer. Bestemmelsen gir også barn rett til å bli beskyttet mot produksjon og salg av narkotika.

Det er i dag stor variasjon i hvilken hjelp som er tilgjengelig for barn i kommunene innenfor de ulike velferdssektorene, eksempelvis innfor psykisk helsehjelp, barnevern og rusomsorg. Dette selv om det er grunn til å tro at behovene til barn rundt om i Norge er ganske like. FNs barnekomite har siden barnekonvensjonen ble ratifisert, uttrykt bekymring for at det i Norge er store regionale forskjeller i hjelpen som gis til barn. Det er derfor avgjørende at reformen foreslår tiltak som vil motvirke de geografiske forskjellene.

I vårt hørings svar til rusreformutvalgets NOU:2019 :26 «Rusreform - fra straff til hjelp» påpekte vi blant annet at slik regelverket er i dag, stilles det ikke tydelige nok krav til helsetjenestene og andre relevante tjenester som skal sørge for forebyggende arbeid og behandling til barn og unge med problematisk rusbruk. Dette bidrar til at den hjelpen og oppfølging barn får i stor grad avhenger av hvor i landet de bor. Dette må endres før eller samtidig med innføring av en eventuell reform, og det må settes av ressurser til å styrke dette arbeidet. Videre påpekte vi at reformen måtte innebære et reelt løft for forebyggende arbeid og rusbehandling rettet mot barn og unge over hele landet.

Oppsøkende tjenester overfor barn og unge må prioriteres

Å arbeide for at barn og unge har gode oppvekstkår, er noe av det viktigste vi gjør som samfunn. Det hviler et stort ansvar på myndighetene for å bygge gode tjenester rundt barn, slik at behov fanges opp og at de får den hjelpen de trenger. Selv om vi ser et stort engasjement for arbeid med barn og unge i Norge, viser rapporter og våre egne undersøkelser at ikke alle kommuner er like godt rustet til å fange opp negativ utvikling hos sårbare barn eller gi god hjelp til dem som trenger det.

Politiet har i mange år hatt en sentral rolle i det rusforebyggende arbeidet overfor barn og unge. Barneombudet registrer at Høyesteretts praksis ved rusavhengiges befatning med narkotika til egen bruk og Riksadvokatens nye retningslinjer for narkotikasaker, synes å ha endret politiets prioriteringer overfor grupper som bruker rusmidler, inkludert barn og unge. Praksisendringen gir seg blant annet utslag i at de rådgivende enhetene for narkotikasaker, som ble etablert i alle norske kommuner 1. juli 2022, foreløpig har stor kapasitet, fordi politi- og påtalemyndighet i liten grad henviser saker.

Barneombudet er positiv til at ungdom som står i fare for å utvikle et rusproblem får hjelp utenfor straffesporet. I mange kommuner er imidlertid politiet den eneste inngangen til hjelp for barn og unge som står i fare for å utvikle et rusproblem. Vi er bekymret for at politiet nå prioriterer ned det oppsøkende arbeidet rett mot barn og unge, samtidig som mange kommuner, uten politiets støtte, står uten gode verktøy til å fange opp ungdom som står i fare for å utvikle et rusproblem.

Sintefs rapport om kommunalt helse- og rusarbeid viser at kun halvparten av kommunene har oppsøkende tjenester rettet mot ungdom.¹ Det stilles i dag for få krav til hvilke tilbud og tjenester kommunene bør ha for å forebygge og behandle rusutfordringer hos ungdom.

Etter vårt syn bør departementet sikre at politiet eller en annen navngitt etat eller enhet får et definert ansvar for det forebyggende og oppsøkende arbeidet. Videre mener vi det bør stilles krav om at kommunene skal ha oppsøkende tjenester rettet mot ungdom i form av utekontakter eller liknende tjenester. Det er også et behov for å tydeliggjøre hvilken rolle og virkemidler politiet skal ha for å bidra inn i det rusforebyggende arbeidet.

Dersom de rådgivende enhetene skal inngå som en del av det rusforebyggende og behandelende tilbudet i kommunene, bør departementet vurdere om andre etater også bør få henvisningsrett.

Reformen må sikre et minimum av kompetanse og tilbud i kommunene

Etter Barneombudet syn bør det stilles klare krav i lov til hvilket tilbud kommuner og helseforetak skal tilgjengeliggjøre for unge med rusutfordringer, og tydelige kvalitetskrav som det er mulig å føre tilsyn med.

Riksrevisjonens² kartlegging av psykiske helsetjenester viser at nesten 40 prosent av kommunene opplyser at behandlingstilbudet til unge med samtidige psykiske plager/lidelser og rusmiddelproblemer ikke er godt i deres kommune, og omtrent hver tredje kommune opplyser at behandlingstilbudet ikke har tilstrekkelig kapasitet. Nesten 20 prosent av kommunene mangler tiltak til ungdom med rusmiddelproblemer.

Utviklingen av forebyggende og skadereduserende tiltak bør baseres på kunnskapsbasert metodikk og behandling. FNs barnekonvensjon stiller krav til at tiltakene må være effektive, med andre ord at de oppnår formålet.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) påpeker i sin rapport om rus og menneskerettigheter at det er behov for mer kunnskap om effekt av tiltak på målgruppen, og at nye tiltak på rusfeltet bør samsvare med de menneskerettslige forpliktelsene i barnekonvensjonen og at de ikke er mer inngripende enn nødvendig. Rapporten omtaler ikke siste del av bestemmelsen i FNs barnekonvensjon artikkel 33 om at barn har rett til å bli beskyttet mot salg og produksjon av narkotika. Det er viktig at departementet tar utgangspunkt i hele artikkel 33 i sitt arbeid med reformen.

Barneombudet mener myndighetene bør sikre at kommunene har et minimum av kompetanse og tilbud for å fange opp og gi hjelp til barn og unge som står i fare for å falle utenfor samfunnet.

Vi bidrar gjerne i departementets videre arbeid med reformen.

¹ Sintef (2022):

https://www.sintef.no/contentassets/b9b01949aa5a4656ad0658151c151ec8/sintef_rapport2022_01271.pdf

² Riksrevisjonens (2021) undersøkelse av psykiske helsetjenester:

<https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2020-2021/psykiske-helsetjenester.pdf>

Med vennlig hilsen

Inga Bejer Engh
barneombud

Thov Midtsund Nordbø
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Mottakerliste

Helse- og omsorgsdepartementet

Kopimottakerliste

Helse- og omsorgsdepartementet, Sørensen Tore

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo